

Nótári Tamás egyetemi docens,
Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Polgári Jogi és Római Jogi Tanszék

Előkészületek Nagy Károly császárrá koronázásához – III. Leó pápa koncepció per

Írásunkban a III. Leó pápa (795–816) elleni, nézetünk szerint koncepció per történeti háttéréhez kívánunk néhány megjegyzést tenni, amely fontos szerepet játszott Nagy Károly birodalom- és egyházszervezői stratégiájában, valamint a frank uralkodó császárrá koronázásának előkészítésében, miként az önálló Bajor Hercegség felszámolását szolgáló, III. Tasziló herceg elleni, Nagy Károly által rendezett koncepció per.¹

A 797-es esztendő végén tizenkét tagú királyi követség indult útnak Rómába, amelynek tagjai között találhattuk Fardulfot, Saint-Denis apátját, Paulinus aquileiai pátriárkát és Arn² salzburgi püspököt, III. Leó pápa pedig 798. április 20-án adta át Arnnak a palliumot,³ s így az újonnan megalapított Salzburgi Érsekség vezetőjévé tette.⁴ A küldöttek látogatásának céljai között szerepelt a pápa és a római nemesség közötti közvetítés,⁵ a Szent

¹ Ehhez lásd Nótári T.: *Show Trials and Lawsuits in Early-Medieval Bavaria*. Rechtsgeschichtliche Vorträge 53. Budapest 2008; *III. Tasziló trónfosztása – adalékok egy koraközépkori koncepció perhez*. Jogtudományi Közlöny 60. 2005/12. 503–516; *An Early-Medieval „Show Trial” – Tasilo III’s Dethronement*. In: *Crossing Leagl Cultures*. Ed. Beck Varela, L.–Gutiérrez Vega, P.–Spinosa, A. München, Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung, 2009. 141–158.

² G. Demmelbauer: *Arno, der erste Erzbischof von Salzburg 798–821*. (Dissertation) Wien 1950. 16. skk.; Nótári T.: *Források Salzburg kora középkori történetéből*. Szeged 2005; *A salzburgi historiográfia kezdetei*. Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 23. Szeged 2007.

³ *Annales Iuvavenses maximi a. 798 Karolus XII missos Romam direxit, ubi et tunc Arn archiepiscopus factus est.; Annales Iuvavenses maiores a. 798 Domnus Arn episcopus cum magna legatione ad Romam et ibidem a Leone papa pallium suscepit et archiepiscopus constituitur*.

⁴ H. Wolfram: *Die Geburt Mitteleuropas. Geschichte Österreichs vor seiner Entstehung. 378–907*. Wien 1987. 208.

⁵ P. Classen: *Karl der Große, das Papsttum und Byzanz. Die Begründung des karolingischen Kaisertums*. Sigmaringen 1985. 42. skk.; O. Hageneder: *Das ‘crimen maiestatis’, der Prozeß gegen die Attentäter Papst Leos III. und die Kaiserkrönung Karls des Großen*. In: *Aus Kirche und Reich. Festschrift für F. Kempf zu seinem 75. Geburtstag*. Hrsg. v. H. Mordek. Sigmaringen 1983. 55. skk.

Pál-kolostor megalapításának⁶ és a bajorországi érsekség létrehozásának előkészítése,⁷ ami ugyan elsősorban Nagy Károlynak volt szívügye, ám csak a pápa közreműködésével nyílhatott rá lehetőség. Ez annál is természetesebbnek tűnhetik, mivel a középkor századaiban a késő antik metropolita és a *conprovinciales* kollegialitásának elhalványulásával az érsekek egyre inkább a pápától voltak kénytelenek méltóságuk legitimációját megszerezni, s így minden újonnan megválasztott érsek a választást követő három hónapon belül köteles volt a pápánál megjelenni, neki hitvallást és engedelmisségi fogadalmat tenni, s a pápa csak ezek után adta át neki a palliumot – amíg ez nem történt meg, sem trónját nem foglalhatta el, sem püspököt nem szentelhetett.⁸ III. Leó vonakodás nélkül eleget tett Nagy Károly kívánságának, s a Salzburg érsekséggé emelését tanúsító okirat kiállítását követően levelet intézett egyrészt a jövőben az érsek alá tartozó – Alim sábeni, Atto freisingi, Adalwin regensburgi, Waltrich passauai és Sintpert neuburg/staffelseei – megyéspüspökökhöz, amelyben érsekük iránti engedelmisségi kötelességükre figyelmeztette őket,⁹ másfelől pedig Nagy Károlyhoz, miszerint a Fardulf apát által rábízott utasításoknak eleget tett.¹⁰ Mindkét levél teljes egyértelműséggel tanúsítja, hogy Salzburg érsekséggé, illetve Arn érsekké emelése Nagy Károly döntésének volt köszönhető, s hogy a pápa csupán a királyi elhatározás végrehajtójaként játszott szerepet.¹¹ Arn mind a 798 előtti, mind pedig az ezt követő években sokszorosan kiérdemelte az uralkodó bizalmát, amint ez a III. Leó pápát ért támadások, illetve Károlynak a pápa számára nyújtott védelem kapcsán kifejtett ténykedéséből is kitetszik.

A helyi oligarchák eszközévé süllyedt római egyház Konstantin és Fülöp ellenpápák és III. István pápa (768–772) idején mind zavarosabbá váló viszonyait és egyre hanyatló tekintélyét I. Adorján pápa (772–795) sikerrel állította helyre, ám az Adorján pápa halála után, már a temetés napján trónra emelt III. Leó bizonytalan helyzete hamarosan Nagy Károly udvarában is ismertté vált:¹² a választásról szóló dekrétumot, Szent Péter sírjának kulcsát és Róma város zászlaját az uralkodóhoz eljuttatva a pápa azon kéréssel fordult Károlyhoz, hogy

⁶ Alcuinus *ep.* 92. *Sed qualis mihi esset conlatio cum beato Adriano papa, praedecessore illius, de construendo monasterio ad sanctum Paulum nullatenus dimittas suggerere illi, ut volente Deo revertens certum mihi responsum habeas referre.*

⁷ B. Wavra: *Salzburg und Hamburg. Erzbistumsgründung und Missionspolitik in karolingischer Zeit.* Berlin 1991. 134.

⁸ Vö. *Responsa Nicolai Papae I. ad Consulta Bulgarorum* 73.

⁹ SUB (Salzburger Urkundenbuch I. Hrsg. v. W. Hauthaler. Salzburg 1910. II. Hrsg. W. Hauthaler u. F. Martin. Salzburg 1916.) II. Nr. 2c

¹⁰ SUB II. Nr. 2b

¹¹ Wavra 1991. 135; Demmelbauer 1950. 86.

¹² R. Schieffer: *Arn von Salzburg und die Kaiserkrönung Karls des Großen.* In: Bayern und Italien. Politik, Kultur, Kommunikation (8.–15. Jahrhundert). Festschrift für K. Reindel zum 75. Geburtstag. Hrsg. v. H. Dopsch–S. Freund–A. Schmid. München 2001. 16.

bizalmi emberei közül küldjön valakit Rómába, aki a rómaiakat az iránta teendő hűségükre tudná bírni.¹³ A hozzá közel álló Angilbertet, Saint-Requier apátját – aki eleve azt a feladatot kapta, hogy a pápának elvigye az avaroktól zsákmányolt kincsekből álló ajándékot – Nagy Károly azzal bízta meg, hogy figyelmeztesse a pápát a tisztességes életvitel és a kánonok betartásának fontosságára.¹⁴ Károly aggodalma érthető volt, hiszen a pápai tekintély hanyatlása az általa a korábbiakban kialakított és a jövőben kialakítandó politikai konstelláció és világkép stabilitását veszélyeztette, s ennek megfelelően igyekezett az uralkodó mennél naprakészebb információkat szerezni a római eseményekről és erőviszonyokról.¹⁵ Nagy Károly érdeklődését többek között az Arn által Alcuinnak küldött levelekből elégíthette ki – az e levelekre írott, Alcuintól származó válaszok maradtak ránk, mivel ezeket maga Arn állította össze egységes gyűjteménnyé, tehát az események menetébe nem a szemtanú levelei, hanem a címzett válaszai adnak bepillantást.¹⁶

A pallium átvétele utáni időszakból arról értesülünk, hogy Alcuin türelmetlenül sürgeti Arn hazatérését és a tőle várt híreket,¹⁷ valamint az iránt érdeklődik, hogy a pápa hogyan fogadta barátját.¹⁸ Alcuin értesült a pápa személye körüli botrányokról, amelyeket immáron Arn sem ignorálhatott, azonban igyekezett a pápával kapcsolatos vádakat, az *adulteriumot* és a *periuriumot* a limine visszautasítani.¹⁹ Mindezen előzetes információk után nem érthette a frank uralkodó körét váratlanul a 799-es esztendőben április 25-én III. Leó ellen megkísérelt merénylet, amelynek következményeként vagy lemondásra akarták kényszeríteni, vagy pedig le kívánták tenni.²⁰ Az összeesküvést a korábbi pápa, Adorján köréhez tartozó és annak pontifikátusa idején a frank udvarban is ismert Paschalis és Campulus vezette.²¹ A pápát ellenségei formálisan megfosztották méltóságától²² és kolostorba zárták, ahonnan azonban sikerült Spoleto frank hercegének, Winigisnek és Stablo szintén frank apátjának, Wirundnak segítségével Spoletóba menekülnie, és a szászok földjén, Paderbornban tartózkodó Nagy Károlynál keresett menedéket,²³ aki védelmet biztosítva számára Ascherich gróffal,

---

¹³ Alcuinus, *ep.* 93; *Annales regni Francorum a.* 796; Classen 1985. 44.

¹⁴ Alcuinus, *ep.* 92; Classen 1985. 44. sk.

¹⁵ Schieffer 2001. 107.

¹⁶ Schieffer 2001. 108.

¹⁷ Alcuinus, *ep.* 146; 150; 157.

¹⁸ Alcuinus, *ep.* 157.

¹⁹ Alcuinus, *ep.* 159; Classen 1985. 45; Schieffer 2001. 112.

²⁰ Zimmermann 1968. 27. skk.

²¹ Classen 1985. 45; Schieffer 2001. 113.

²² H. Zimmermann: *Papstabsetzungen des Mittelalters*. Köln 1968. 27. skk.

²³ L. E. v. Padberg: *Das Paderborner Treffen von 799 im Kontext der Geschichte Karls des Großen*. In: De Karolo rege et Leone papa. Das Bericht über die Zusammenkunft Karls des Großen mit Papst Leo III. in Paderborn 799 in einem Epos für Karl den Kaiser. Studien und Quellen zur westfälischen Geschichte 36. Paderborn 1999. 1999. 9. skk.

Hildebrand kölni és Arn salzburgi érsekkel valamint népes kísérettel engedte visszatérni Rómába, ahová 799. november 29-én meg is érkeztek.²⁴ Arn ebben az időben jobban megismerhette a pápát, s nagy valószínűséggel magában meg is lehetett győződve arról, hogy III. Leó több, ellene felhozott vádpontban bűnös²⁵ – noha a későbbiekben, hivatalosan természetesen a pápa ártatlansága mellett foglalt állást.²⁶

Leó pápává választása után azon levelében, amelyben a pápát jámbor életvitelre inti, Károly egyértelműen feltárja a király és a pápa feladatait, illetve e feladatok megoszlását: az uralkodó kötelessége, hogy Krisztus egyházát a pogányok támadásaitól és pusztításaitól fegyverrel megvédelmezze, s a katolikus hitet megerősítse, a pápa hivatása pedig az, hogy – akárcsak Mózes – Istenhez emelt kézzel a király fegyveres cselekményeit támogassa, hogy ezáltal a Krisztus nevének ellenségei feletti győzelmet számára biztosítsa.²⁷ Nem tudhatjuk, hogy az e levélben foglaltak Károly eszméit mintegy programszerű általánosságban fejezik-e ki, vagy pedig a hatalom ily módon történő felosztását némiképp III. Leónak az uralkodó előtt is jól ismert jellembeli fogyatékoságai is befolyásolták.²⁸

A 799. áprilisának 25. napján III. Leó ellen megkísérelt merénylet két legfontosabb kitervelője és végrehajtója, Paschalis és Campulus nem volt más, mint a pápai adminisztráció két főembere: Paschalis – I. Adorján pápa unokaöccse – a *primicerius*, vagyis a pápai bürokrácia vezetőjének, Campulus pedig a *sacellarius*, vagyis a pénzügyek irányítójának tisztségét töltötte be. A merénylők állítólag megvakították a pápát és kivágták a nyelvét,²⁹ majd a Monte Celiön fekvő Erasmus-kolostorba zárták, s trónfosztását akarták előkészíteni, a pápa azonban mintegy isteni csoda folytán meggyógyult, és kamarása, Albinus segítségével a Szent Péter-bazilika falai közé menekült, ahonnan Winigis herceg és Wirund apát – Károly követői – védelme alatt Spoletóba mehetett.³⁰ A pápa csodás gyógyulásáról beszámoló források³¹ mellett számos textus valamivel óvatosabban fogalmaz: Alcuin szerint a merénylők meg akarták vakítani és ölni a pápát, tervük azonban – az isteni gondviselésnek köszönhetően

---

²⁴ S. Abel–B. Simson: *Jahrbücher des fränkischen Reiches unter Karl dem Großen I–II*. Berlin 1883. (Neudruck 1969.) II. 163. skk.

²⁵ Alcuinus, *ep.* 184.

²⁶ Schieffer 2001. 115.

²⁷ Alcuinus, *ep.* 93. *Nostrum est: secundum auxilium divinae pietatis sanctam undique Christi ecclesiam ab incursu paganorum et ab infidelium devastatione armis defendere foris, et intus catholicae fidei agnitione munire. Vestrum est, sanctissime pater: elevatis ad Deum cum Moyse manibus nostram adjuvare militiam, quatenus vobis intercedentibus Deo ductore et datore populus christianus super inimicos sui sancti nominis ubique semper habeat victoriam, et nomen domini nostri Iesu Christi toto clarificetur in orbe.*

²⁸ Jarnut 2002. 258.

²⁹ *Annales regni Francorum a. 799 Romani Leonem papam letania maiore captum excecaverunt ac lingua detruncaverunt.*

³⁰ Classen 1985. 45. sk.; Padberg 1999. 47. skk.

³¹ Padberg 1999. 48. skk.

– nem járt sikerrel,³² a 800. december 23-án tett tisztítóesküben Leó maga sem úgy nyilatkozott, hogy a tettesek megsebesítették, hanem hogy meg akarták sebesíteni.³³ Az egyházfő csodálatos gyógyulásáról szóló híradások kétségkívül ártatlanságának bizonyítékául voltak hivatottak szolgálni.³⁴ Kérdésként merül fel, hogy a merénylőket milyen cél vezette, hogy vajon csupán a Róma városa feletti hatalmat kívánták-e maguk számára biztosítani,³⁵ illetve hogy – a frank uralkodóval a néhai pápa, I. Adorján révén személyes kapcsolatban álló személyekként – miért merhették kihívni maguk ellen a pápát is védelmezni köteles *patricius Romanorum* méltóságát is viselő Nagy Károly haragját.³⁶ Jörg Jarnut egyedi, a forrásokat új szemszögből elemző és igen plauzibilis koncepciója szerint valamilyen módon Nagy Károly is részese volt a pápa elleni merényletnek.³⁷

Paschalis és Campulus a Károllyal szoros barátságban és szövetségben álló Adorján pápa bizalmasai voltak, követeiként többször megfordultak a frankok között,³⁸ s a pápa vagy azért küldte őket Károlyhoz, mert már eleve élvezték a frank uralkodó bizalmát, vagy pedig mert alkalmasnak találta őket arra, hogy elnyerjék azt, tehát I. Adorján halála után nagy valószínűséggel Rómában Károly első számú bizalmasai közé tartoztak, amit azon tény is alátámasztani látszik, hogy – feltehetően az uralkodó meg akarván akadályozni, hogy összefüggésbe hozzák őket a merénylettel – az *Annales regni Francorum* 799-es bejegyzésében³⁹ nevek említése nélkül csak *Romanit* engedett feltüntetni.⁴⁰ Csak császárrá koronázását követően (amikor a támadókat halálra ítélték, majd a pápa közbejárására megkegyelmeztek nekik, s büntetésüket száműzetésre változtatták) tesznek említést a *Frank Birodalmi Évkönyvek* név szerint e két férfiúról, társaikat pedig – ellentétben a hasonló bűncselekményt elkövetők középkorban szokásos, dehonesztáló megnevezéseivel –

³² Alcuinus, *ep.* 178. *Quod vero nobis vestrae bonitatis in Christo probata voluntas de apostolici pastoris mirabili sanitate demandare curavit: decet enim omnem populum christianum in hac clementia divinae protectionis gaudere et laudare nomen sanctum Dei nostri, qui numquam deserit sperantes in se, qui impias conpescuit manus a pravo voluntatis effectu; volentes caecatis mentibus lumen suum extinguere et se ipsos impio consilio proprio privare capite.*

³³ *Epistolae selectae pontificum Romanorum Carolo magno et Ludowico pio regnantibus scriptae* Nr. 6. *Auditum, fratres carissimi, et divulgatum est per multa loca, qualiter homines mali adversus me insurrexerunt et debilitare voluerunt et miserunt super me gravia crimina.*

³⁴ J. Jarnut: 799 und Folgen. *Fakten, Hypothesen und Spekulationen.* In: *Herrschaft und Ethnogenese im Frühmittelalter. Gesammelte Aufsätze von Jörg Jarnut – Festgabe zum 60. Geburtstag.* Hrsg. v. M. Becher. Münster 2002. 259.

³⁵ Classen 1985. 46.

³⁶ Jarnut 2002. 260.

³⁷ Jarnut 2002. 261. skk.

³⁸ Classen 1985. 45.

³⁹ *Annales regni Francorum a. 799 Romani Leonem papam letania maiore captum excecaverunt ac lingua detruncaverunt.*

⁴⁰ Jarnut 2002. 261.

nobilesként szerepeltetik.⁴¹ A pápának segítséget nyújtó Wirund apát és Winigis herceg mint legátusok, a király megbízottai – Winigis pedig mintegy a király közép-itáliai helytartójaként – Római falai alatt tartózkodtak, s a menekülő III. Leót Spoletoba kísérték.⁴² Az uralkodó képviselői az Urbs közelében táboroztak, s ugyanakkor különös módon nem avatkoztak be a pápa ellen Károly és I. Adorján hajdani bizalmasai által végrehajtott merényletbe – nem kevésbé sajátos azon momentum, hogy a pápa elleni támadás idején Spoleto hercege seregével együtt épp Róma alatt táborozott, ami aligha lehetett a véletlenek furcsa összjátéka;⁴³ a *Vita Leonis* nem véletlenül próbálta a történéseket úgy beállítani, hogy a herceg csak a merénylet és a zavargások hírére sietett Rómába,⁴⁴ a *De Karolo rege et Leone papa* című eposz azon verziót beszéli el, miszerint a pápa maga menekült volna Spoletoba, ahol a herceg tiszteletteljes fogadtatásban részesítette.⁴⁵

A merénylők utóbb nem csupán Paderbornban, hanem még két alkalommal Rómában is előadhatták vádjaikat a pápa ellen, s csak elítélésük után szüntek meg e vádakat hangoztatni, holott az uralkodónak lehetősége lett volna őket már korábban is elnémítani; továbbá noha a császárkoronázást követően *crimen maiestatis* vádjával halálra ítélték őket, az ítéletet éppen a pápa kérésére változtatták *exiliumra*,⁴⁶ amit frank földön töltöttek el, majd III. Leó halála után, 816-ban visszatérhettek Rómába.⁴⁷ Azon tény, hogy Nagy Károly nem lépett fel határozottabban a pápa ellenfeivel szemben, valószínűsíteni engedi, hogy valamilyen módon maga is involválódott a merényletbe: feltehetően azt érzékeltette Paschalisszal és Campulusszal, hogy egyetért tervükkel, valamint tudatta velük, hogy frank részről annak végrehajtásában nem fogják őket megakadályozni, Winigist és Wirundot pedig csak akkor utasította beavatkozásra, amikor azok már egyértelműen a pápa megmentőinek szerepében jelenhettek meg, s így rendkívül erős függőségbe hozták III. Leót a frank királytól – Nagy Károly eljárása tehát a tőle már a langobárd önállóság és a Bajor Hercegség felszámolása során megszokott képet mutatta, nevezetesen hogy a helyi hatalmi viszályokat kihasználva, az

---

⁴¹ *Annales regni Francorum a. 801 Post paucos autem dies iussit eos, qui pontificem anno superiore deposuerunt, exhiberi; et habita de eis questione secundum legem Romanam ut maiestatis rei capitis dampnati sunt. Pro quibus tamen papa pio affectu apud imperatorem intercessit; nam et vita et membrorum integritas eis concessa est, ceterum pro facinoris magnitudine exilio deportati sunt. Huius factionis fuere principes Paschalis nomenclator et Campulus sacellarius et multi alii Romanae urbis habitatores nobiles, qui simul omnes eadem sententia dampnati sunt.*

⁴² *Annales regni Francorum a. 799 Qui in custodia missus noctu per murum evasit et ad legatos domni regis, qui tunc apud basilicam sancti Petri erant, Wirundum scilicet abbatem et Winigisum Spolitinum ducem, veniens Spoletium deductus.*; Abel–Simson 1969. II. 171.

⁴³ Jarnut 2002. 262.

⁴⁴ *Vita Leonis* 15; vö. *Annales qui dicuntur Einhardi a. 799*

⁴⁵ *De Karolo rege et Leone papa* 372. skk.

⁴⁶ *Annales regni Francorum a. 801*

⁴⁷ *Vita Stephani III.* 2.

egyres pártokat egymás ellen kijátszva, illetve ezek valamelyikével szövetkezve gátlástalanul érvényesítette saját uralmi igényeit.⁴⁸ Továbbá ha a támadók tisztában voltak azzal, hogy Nagy Károlynak a jövőben még terveik lehetnek a megalázott, bírói hatalmának teljességgel alárendelt és hálára kötelezett pápával, könnyen magyarázatot kapunk azon kérdésre is,⁴⁹ hogy végül miért nem vakították meg, s fosztották meg nyelvétől a porban fekvő III. Leót – illetve hajtották végre rajta csupán színlegesen e megcsonkításokat –, valamint hogy milyen okból nem tették le a pontifexet, s nem választottak új pápát: Károly semmi hasznát nem vette volna egy trónjától megfosztott, esetlegesen halott pápának, élő és mindenestül az ő hatalmának kiszolgáltatott főpapra volt szüksége, aki utasításait végrehajtja, és elhatározásának megfelelően cselekszik.⁵⁰

Általánosan elfogadott tény – Peter Classen is ebből indult ki –, hogy Paderbornban a pápa és a király több hónapot töltöttek el együtt, s hosszasan tárgyaltak a keresztény világ sorsáról.⁵¹ Megfontolást érdemel ugyanakkor, hogy Winigis aligha kísérelte Leó pápát Paderbornba Károly engedélye nélkül, s a Spoleto és Aachen közötti ezernyolcszáz kilométeres távolságot, valamint a gyorsfutárok sebességét tekintetbe véve ezen engedélyt az uralkodó legkorábban 799 május végén adhatta meg, vagyis a pápa június végén indulhatott el Spoletoából; így a Spoletoától ezerhatszázötven kilométerre fekvő Paderbornba – a népes kíséret haladási sebessége nem lehetett több napi húsz kilométernél – nagy valószínűséggel szeptember közepén érkezhetett meg.⁵² Ezen idő alatt a római lázadók követői is tájékoztathatták Károlyt a pápa elleni vádokról, s Leó hívein bizonytalanság lett úrrá, hogy az uralkodó lemondásra kényszeríti-e a pápát,⁵³ a király azonban saját céljai számára hasznosabbnak vélhette a pontifexet meghagyni hivatalában, s ennek megfelelően a legnagyobb tiszteletadással fogadni.⁵⁴ Minthogy Leó 799. november 29-én érkezett vissza Rómába, Paderbornból szeptember közepe táján már el is kellett indulnia, így igen valószínű, hogy – amint ezt az *Annales qui dicuntur Einhardi* is megemlíti – csak néhány, talán mindössze három–négy napot tartózkodhatott Paderbornban,⁵⁵ vagyis a király és pápa közötti több hónapos tárgyalásról alkotott koncepció nem állja meg a helyét.⁵⁶

⁴⁸ Jarnut 2002. 263.

⁴⁹ Classen 1985. 46; Padberg 1999. 53.

⁵⁰ Jarnut 2002. 264.

⁵¹ Classen 1985. 47. sk.; Abel–Simson II. 179. skk.

⁵² Jarnut 2002. 265.

⁵³ Alcuinus, *ep.* 179.

⁵⁴ *Annales regni Francorum a. 799*

⁵⁵ *Annales qui dicuntur Einhardi a. 799*

⁵⁶ Jarnut 2002. 266.

Expressis verbis egyetlen forrás sem számol be arról, hogy a III. Leó és Károly a császárság létrehozásáról tárgyalt volna, azonban számos érv szól amellett, hogy e tárgyban egyeztetések zajlottak köztük: a császári méltóságot a nyugati világ betöltetlennek tekintette, hiszen a basileus trónján ülő Iréné császárnőt nem csupán neme, hanem fia megvakításának bűne miatt sem fogadták el legitim uralkodónak,⁵⁷ a pápa bizonytalan jogi helyzetét is csak a megfelelő bíró által lefolytatandó eljárás oldhatta meg,⁵⁸ Károly uralkodói propagandája egyre inkább az új Konstantin képét igyekezett kortársaiába sulykolni,⁵⁹ s koronázására megérkezett a jeruzsálemi pátriárka küldötte is, aki a szent helyek feletti uralmat jelképesen átadta az uralkodónak⁶⁰ – mindezek alapján Jörg Jarnut gondolatmenetét követve jó eséllyel valószínűsíthetjük, hogy a paderborni tárgyalások hosszabban érinthették a császárság kérdéskörét is.⁶¹

Amilyen tiszteletadással Károly Leót fogadta, ugyanolyan ceremóniák közepette engedte Rómába hazatérni, ám a Rómába megérkező pápát változatlanul nyomás alatt igyekezett tartani, ezért útjának kísérői, Hildebrand kölni és Arn salzburgi érseket vizsgálóbizottság alakításával bízta meg,⁶² amely előtt Paschalis és Campulus hosszan előadhatták a pápa elleni vádjaikat – a *Vita Leonis* szerint semmi meggyőzőt nem tudtak a pápa terhére felhozni,⁶³ valószínűbb azonban, hogy a megbízottak nem lettek feljogosítva az eljárás jogerős lezárására.⁶⁴ A frank király azonban – holott ez határozott tervei között szerepelt⁶⁵ – 799-ben mégsem ment Itáliába, hogy ott császárrá koronáztassa magát; utazásának elhalasztását feltehetően az avarok elleni küzdelemben elesett Gerold bajor *praefectus* 799. szeptember 1-jén bekövetkezett halála⁶⁶ és Erich friauli örgróf megölése⁶⁷ kapcsán beállott politikai zavar indokolta.⁶⁸ (Számos jel utal arra, hogy Károly a koronázást eredetileg 799-re tervezhette, hiszen erre az esztendőre számos olyan esemény koncentrálódott, amelyek a királyok fölé emelő méltóságot mind politikai, mind pedig

---

⁵⁷ *Annales Laureshamenses a. 801*; Alcuinus, *ep.* 174; Classen 1985. 60.

⁵⁸ Ehhez lásd Hageneder 1983. 55. skk.

⁵⁹ Jarnut 2002. 267; H. Fichtenau: *Karl der Große und das Kaisertum*. MIÖG 61. 1953. 259. skk.

⁶⁰ *Annales regni Francorum a. 800*

⁶¹ Jarnut 2002. 268.

⁶² Alcuinus, *ep.* 186; Classen 1985. 48.

⁶³ *Vita Leonis III.* 20.

⁶⁴ Jarnut 2002. 269.

⁶⁵ Vö. Alcuinus, *ep.* 174; 177; 178; 181.

⁶⁶ *Annales qui dicuntur Einhardi a. 799*; *Annales regni Francorum a. 799*; Einhardus, *Vita Karoli magni* 13. Bővebben lásd Szádeczky-Kardoss S.: *Az avar történelem forrásai 557-től 806-ig*. Budapest 1998. 298. skk.

⁶⁷ *Annales qui dicuntur Einhardi a. 799*; *Annales regni Francorum a. 799*; Einhardus, *Vita Karoli magni* 13; Szádeczky-Kardoss 1998. 300. sk.

⁶⁸ Jarnut 2002. 270.

szakrális szempontból legitimálni voltak hivatottak.⁶⁹) Hamarosan, 799 végére, illetve 800 elejére sikerült a viszonyokat oly mértékben konszolidálni – amint erről Arn be is számolt uralkodójának –, hogy immáron nyugodtan megkezdhatték Nagy Károly római látogatásának előkészítését.⁷⁰ Arn Károly kíséretének tagjaként 800 novemberének végén visszatért Rómába, azonban mivel III. Leó a vizsgálat során nem tudta ártatlanságát meggyőzően bizonyítani, megszakították az eljárást s 800. december 23-án III. Leó ünnepélyes tisztítóesküt kényszerült tenni.⁷¹ A tisztítóeskü nagy valószínűséggel nem jelentett mindegyik fél számára tökéletesen kielégítő megoldást, ami annál is valószínűbbnek tűnik, mivel az eskü szövegéről két különböző változat maradt fenn: az első szerint a pápának tudomása sem volt azon bűnökről, amelyekkel megrágalmazták,⁷² a másik szerint pedig eskütételének szabad voltát hangsúlyozva Istent hívta tanúul ahhoz, hogy az ellene felhozott vétkeket sem maga nem követte el, sem pedig azokra parancsot nem adott.⁷³ A hosszabb esküszöveget tartalmazza egy saint-amand-i kézirat, tehát valószínű, hogy ezen textust még Arn hozta magával Rómából – talán azért, mert megfogalmazásában maga is részt vett, illetve ezt tartotta hitelesnek.⁷⁴ III. Leó ezzel az aktussal végképp függő viszonyba került a nyugati világ új urával, Nagy Károllyal, aki mind koronázásához, mind távlati politikájához engedelmes eszközzé formálta a pápát.

---

⁶⁹ Vö. *Annales regni Francorum a. 799*

⁷⁰ Schieffer 2001. 117.

⁷¹ *Annales regni Francorum a. 800*; Kerner 1977/78. 131. skk.

⁷² *Vita Leonis* 22.

⁷³ *Concilium Romanum a. 800*

⁷⁴ Schieffer 2001. 119.